

/Pellis, Krak, Vročina Rejo, Lampe -glej Nedeljski dnevnik, 20. 2. 66, str. 9/ je njihova zavest že burkala notranjo neurejenost, toda ledu ni prebila, potrebno se je bilo zateči v skrajnost.

Po vsem bi dvomil, da gre za enega samega grešnika. Če bi stavka izstala verižno reakcijo, bi morda bolj uspela kot je. Ali pa sploh ni? Naj zaključim z novinarjem Nedeljskega Janezom Govcem: "Bodočnost bo pokazala".

Pri vsem pa me muči še nekaj drugega, pomembnejšega. Predstavniki uprave so dvignili delavcem plače, ker so se bali, da bi se za stavko preveč razvedelo. Vseeno se je razvedelo, čeprav je bilo o pojavu navidez seznanjeno le uredništvo enega časopisa. Če se predstavniki uprave boje javnosti, se očitno čutijo nekaj krive. Ali uredništva naših dnevnikov, tednikov, revij, soglašajo s takim stališčem? Ali ne zasluži koren pojava vsestranske osvetlitve in poštenega komentarja? Ali je pojav res tako nepomemben, da je njegova edina afirmacija šušljanje po ulicah in gostilnah? Častna izjema je Nedeljski dnevnik. Poglejmo resnici v oči! Spopadimo se s problemi za boljši JUFRI, ocenimo "včerajšnjo" napako, odkrito, pošteno, brez prikrivanja! V S I !

Jože Felc

NAČRTI ZA HE TRNOVO IN NAŠA NARODNA ZAVEST

Uredništvo je prejelo Bizjakovo razmišljanje o gradnji HE Trnovo. Ker prispevek vsebuje kopico polemičnih postavk, se je uredništvo odločilo, da z njim začne tvorno debato o umestnosti te gradnje. Menimo, da je naš namen, načeti to vprašanje, pravilen, saj je "poslanstvo KAPELJ privrelo v neposredni bližini Soče", kot pravi avtor v spremnem pismu.
Uredništvo

Pisati o problemu velike dolinske pregrade pod Bovcem je težko. Načrti za HE Trnovo so vzbudili tak odmev, da človek v svojih razmišljanjih nehote zapiše kakšno misel, ki je bila že povedana ali objavljena.

Da Soška dolina ni intimno vezana le na tamkajšnje ljudi, ampak na vso slovensko javnost, so jasno pokazale razprave in odločitve Skupščine SRS, da o zadevi skliče simpozij. Ko smo konec novembra lanskega leta na tem posvetovanju poslušali referate, smo spoznali, da se nekateri še ne morejo sprizniti

z dejstvom, da življenjsko važne odločitve niso več domena tehnokratskih in birokratskih kramarjev. Še vedno je čutiti težke posledice povojnih let, ko smo kritična stanja mrzlično reševali kampanjsko z načrti, ki so bili enako absurdni kot neživljenjski in brez vsakršnega odnosa do okolja. Največkrat so bili v ospredju neodgovorneži, ki so si lastili pravico mešetarjenja z najlepšimi predeli naše pokrajine, da bi uresničili različne tehnične načrte. Ni veliko manjkalo, da ni Bohinjsko jezero postalo zabetonirana kač triglavskih hudournikov. Električna iz te pregrade je obljubljala nebesa na Gorenjskem. Ko se bohinjski vihar še ni dobro polegel, so nam tehnokratski jasnovidci predstavili načrt za nov okras naše dežele: železobetonski bunker na vrhu Triglava kot ogromen vremenoslovski observatorij. Na srečo so bili nasprotniki spet toliko prisebni, da so stvar preprečili.

Primerjave Triglav-Bohinj-Soča se ponujajo same. Tako po teži, pomenu in po nepopravljivem posegu v organizem slovenske zemlje. Ali je res nujno in edino možno vse nove načrte navezovati prav na predela, na katere je slovenski človek najbolj čustveno navezan? Žal se dogaja, da so pokrajinski posegi še vedno plod alepega hlaskanja po čimhitrejših, a gospodarako dvomljivih rešitvah, nastalih v ozkih strokovnih krogih, brez ozira na nasprotujoče utemeljitve, posebno pa še brez ozira na prihodnost.

Zavedati se moramo, da je gospodarska raven kake dežele neposredno odvisna od njenega elektroenergetskega sistema. Stanje slovenske elektroenergetike je iz leta v leto bolj porazno! Obeti torej niso rožnati! Čemu tratimo čas s tako veliko in dolgoročno naložbo na Soči, ko pa v Sloveniji že v najbližji prihodnosti potrebujemo ogromne količine energije - to pa bi najhitreje dobili iz manjših, predvsem termoelektrarn. Milijarde se že šle v nič z nestvarnimi načrti; obenem pa ne moremo najti sredstev za izvedbo že začelih elektrarn v Zasavju in ob Dravi.

Statistika, naj bo še tako odvrtna, nam jasno pokaže, kolik del zveznih naložb so dobile nastajajoče elektrarne v Sloveniji in koliko tiste v južnih republikah. Sredstva, obljubljenega Sloveniji so poniževalno nizka, medtem ko elektrarne, ki jih gradijo v drugih republikah, dobivajo zavirljive dotacije,

čepprav so že njihovi načrti mnogokrat dvomljive vrednosti. Še bolj žalostno pa je, kar vemo, da naša republika po dajatvah za zvezne blagajne ni med zadnjimi. Izvajajmo politiko bratstva in enotnosti dosledno! Če je naša dolžnost, da prispevamo, smo v obratni smeri upravičeni do soudeležbe tudi pri končnih rezultatih. Pošteno bi bilo, da od številnih elektrarn na jugu tudi Slovenija dobi del energije. Ali je za nas res najboljša in najpoštenejša rešitev: HE Trnovo.

Zagovorniki nove elektrarne dajejo vtis, da je HE Trnovo edina zveličavna rešitev za našo elektroenergetiko. Simpozij je pokazal obratno! Naši ugledni elektrotehniški strokovnjaki že danes trdijo, da bi bila HE Trnovo že ob svoji dograditvi /1972/ premajhna in zato negospodarna. Zakaj otem žrtvovati prav Soško dolino v namene nekajletnih /ne/koristi? Na obzorju že vstajajo nove atomske elektrarne, ki tudi nam ne smejo biti nedosegljive. Za začasni izhod pa naj služijo kalorične elektrarne. Tako mišljenje je slednjič prodrlo na simpoziju.

Kdor je ugovarjal gradnji, tega so projektanti ožigosali s romantikom in sentimentalnežem. Simpozij bi se bil iz resnega posvetovanja izrodil v nekulturno areno nezrelih skrajnežev. Zagovorniki gradnje so pripeljali s seboj skupino navijačev, /!?!/ ki so izžvižgali vsekogar, ki je utemeljeval nasprotna stališča. Višek je ta cirkus dosegel, ko je nekdo izmed navijačev ugasnil luč in je "populus" s huronskim vpitjem zahteval od nasprotne strani, naj da zdaj elektriko s svojo romantiko, če more...!

Smešno in žalostno obenem. Pojasnilo ni potrebno. Dovolj tragično je, da tisti, ki se bahavo štejejo med slovensko inteligenco, nimajo toliko ponosa, zavesti in časti, da bi na najvišji ravni dokazali svojo zrelost in razum!

Ali je sentimentalnost, če delovni ljudje dvajsetega stoletja iščejo svoj prepotrebni oddih v mirnih kotičkih tega majhnega sveta? Doline z železobetonskimi oklepi in labirinti električnih vodov utesnjenosti današnjega človeka gotovo ne bodo ozdravile.

Ali ne bi lahko imenovali romantičnost kvečjemu napovedi projektantov o bujnem razcvetu turizma ob novem bovškem jezeru z idiličnimi jadrnicami? Vsa dosedanja umetna jezera od Medvod do Mosta na Soči dokazujejo nasprotno! O našem turizmu bo gotovo največ veljalo mnenje Turistične zveze Slovenije. In ta je o HE Trnovo jasno in brezkompromisno zagovarjala -NE! Nihanje

gladine umetnega jezera bi povško okolico spremenilo v puščavo, blata, kamenja in erodiranih bregov. Nobene sladke obljube in zagotovila nas ne morejo prepričati. Praksa zadnjih let nam je nudila temeljito šolo.

Vse mogoče reči so obljubljene primorskemu človeku. Od vseh teh neslanih šal pa je za domačine skrajno neutemeljena, nesramna in žaljiva obljuba projektanta, da bo HE Trnovo predstavljala gospodarsko rešitev za te ljudi. ... Ali ni tamkajšnji položaj že dovolj pretresljiva, da so nekateri še zmožni meteti pesk v oči tistim častivrednim vstrajnežem, ki se še oklepajo svojih domov? Kako si to rešitev zamišljajo nekateri, niso nikjer razložili!

Si predstavljajo gospodarsko rešitev v tem, da bo nekaj domačinov dobilo zaposlitev v novi elektrarni? In zdaj še javno vprašanje? Kdo je dal funkcionarjem občinskih skupščin v Soški dolini pooblastilo, da v imenu vseh prebivalcev na vseh prebivalcev na vse strani široko in vroče ne samo zagovarjajo gradnje, ampak jo tudi propagirajo...?

Lenska poletje so namreč primorski planinci priredili velik zbor v Lepeni. Rezultat je bila množična, soglasna in odločna odklonitev predlaganih načrtov za HE Trnovo!

Slovenski urbanistični inštitut in Zavod za spomeniško verstvo SRB sta organizirala posebno komisijo, ki je na kraju samem proučila resnično stanje. Razmere v ogroženih naseljih /predvsem v Cezsoči/ so tako bedne, da skoraj praznoljive, da zaslužijo javno obravnavo. Pa črni madež v naši stvarnosti bo težko izbrisati! Glasovi domačinov so predstavljali ne le samohoten in obenem nemočen ugovor proti graditvi, ampak so bili to še omagajoči kri-

ki slovenski javnosti, naj se slednjič baje na posebejne ob zahtovni meji, prekupčevanja k zemljišču, prisadetimi z načrtom, so bila podobna kranjskemu mešetarjenju nenasitnih prikladnikov brez oziroma na tistega, ki je stoletje napajal to zemljo v svojim potom. Domačine so pustili nemočne, obsojane na životarjenje, saj jim nihče ne more povedati: odločilne besede. ... Ali se sramujemo pogledati stvarnosti v oči ali pa je zgolj slučaj, da si je poročilo te Komisije prilepilo mesto le v rubriki Pisna bralcev v Delu?

Skrajni čas je še, da odgovorni končajo reklamo s puhlini obljubami in tolažbami. Gospodarska rešitev Soške doline je samo v intenzivni urbanistični dejavnosti. Možnosti je dovolj, treba je le pravilno in pravočasno začeti. Samo besede in slavospevi o lepoti ne bodo nikogar nasitili!

Vprašanje HE Trnovo je ne nazadnje tesno povezano tudi z našo narodno zavestjo. Pred sto leti je bil naš narodno obrambni boj v razcvetu. Žalostno je, da se moramo še danes po vseh časopisih boriti za pravice našega jezika. Kot smo občutljivi za jezik, tako nam ni vseeno, kaj delajo z najlepšimi predeli naše zemlje. Mora biti Slovenija vedno tista, ki jo je treba zmaličiti?

Na simpoziju smo slišali važen pomislek, ki ga je povedal predstavnik PZS: HE Trnovo bi Soško dolino izolirala in pregnala še preostale prebivalce. Ker so ti kraji na naši zahodni meji, bi se državna meja praktično spet premaknila na predvojno od Triglava do Cerkljanskih gora. Soško dolino je treba napolniti z domačim življenjem, ne pa je osamiti in izprazniti! Pravično odločitev bi lahko prinesel le ljudski referendum. Komur zavest narodne pripadnosti še kaj pomeni, bo glasno in jasno dejal: NE! Predvsem, ker je HE Trnovo najmanj primerna rešitev in ker nam Soča pomeni mnogo več, kot pa nekaj dvomljivih megavlatnih koristi. Kdo lahko navsezadnje zagotovi, da HE Trnovo ni bila predvidena večidel za izvoz elektri-

ke v sosednjo državo?

Nikjer na svetu še niso zgradili in zaprli tako odprte in prometne doline, kot je Soška. Povsod delajo elektrarne v odmaknjenih in neobljudenih predelih. S kakšno pravico naj bo torej prav Soška dolina tako nepopravljivo zapuščená?

Trije pojmi so, ki dajejo življenjski sok slehernemu narodu: jezik, pesem, pokrajina. Na najbolj trnjevih poteh zgodovine sta nam pesem in jezik vdihnili in ohranila ljubezen do zemlje. Kadar so teptali katero od teh svetinj, smo se zoperstavili. Tako je bilo nekdaž in danes tudi. Dediči smo tisočletne kulture, ki je z bolečino zacvetela na naši zemlji. Vzljubili smo prst in kamen, koder smo hodili in viharju šepetali svoje bcl. Zato smo na to zemljo tako navezani in ponosni: saj je del našega življenja. Zato je naša pesem presunljivo simbolična, je izpoved poteptanega upanja izgnanca, ki na meji s tujstvom sanja o svobodni domačiji; je izpoved neizpolnjenega pričakovanja.

Živimo na edinstvenem koščku Evrope, na križišču civilizacij, ki so klesale evropsko kulturo. Na požganih ognjiščih pod našimi gorami so obnemogle vse še tako močne osvajaalne horde, ki so z Vzhoda divjale na Zahod. Na naših tleh se je končevala druga svetovna vojna, tu so bile uničene temne sile Hitlerjeve Evrope. Zdržali smo in s tem opravičili svoj obstoj. Nihče, prav nihče nima pravice kratiti naše govorice niti oskruniti najlepših biserov naše dežele!

Soška dolina je vedno predstavljala občutljivo žilo, po kateri so se menjavali kulturni vplivi. Odprta je kot malokatera; od Jadrana, Krasa, Furlanije, Gorenjske in Tirol so se tod pretakala nova spoznanja. Na soških bregovih so se odigravale tudi svetovne tragedije, v kateri so slovenski ljudje dali toliko žrtev. Danes se tod spet srečujejo ljudje z vseh koncev sveta. Slovenija je še neusahljiv izvir pokrajinskih posebnosti. Toda kako dolgo še? Kdaj bomo to znali izkoristiti še v svoj prid?

Mnogo bogastva smo podedovali od prednikov. Dolžni smo, da tudi potomcem prenesemo kulturo in skrivnost zaljubljenosti v svojo zemljo. Hvaležni nam bodo, če jim bo dežela spet lahko darovala življenjski sok s svojo enkratnostjo. Samo z razumnim in nepopravljivim ravnanjem bomo postali upravičeni nosilci izročil in idej iz preteklosti!

Janez Bizjak